

Третю стадію соціалізації символізує розквіт спортивної кар'єри. Спортсмен підпорядковує спосіб життя інтересам спортивного клубу, команди, колективу, який забезпечує його ефективну спортивну підготовку. Поряд з тренером особливу місце в його житті займають масажисти, лікарі, менеджери.

Для четвертої стадії соціалізації характерні період завершення спортивної кар'єри і перехід до іншої професійної кар'єри. Як правило, у спортсменів це один із складних життєвих періодів. Рішення закінчити спортивну кар'єру часто зв'язується з травмою, зниженням спортивних результатів, відбором в збірні команди і т. д. Негативні ситуації провокують спортсмена на психологічну кризу. Важливу роль у подоланні негативних моментів у житті спортсмена повинні зіграти керівники спортивного клубу, тренери, близьке оточення.

Спорт як важливий соціальний феномен пронизує всі рівні сучасного соціуму, надаючи широке вплив на основні сфери життєдіяльності суспільства. Він впливає на національні відносини, ділове життя, суспільне становище, формує моду, етичні цінності, спосіб життя людей. Феномен спорту має потужну соціалізуючу силу. Фізична культура і спорт, як одна з граней загальної культури людини, її здорового способу життя, багато в чому визначає поведінку людини в навчанні, на вироб-

ництві, в побуті, у спілкуванні, сприяє вирішенню соціально-економічних, виховних та оздоровчих завдань. Фізична культура і спорт спрямовані на охорону, зміцнення та розвиток здоров'я населення як психофізичної основи життєдіяльності.

Список використаних джерел

1. Андреева Г. М. Психология социального познания / Г. М. Андреева. – М., 1997.
2. Воронова В. І. Психология спорта: Навчальний посібник / В. І. Воронова. – К.: Олімпійська література, 2007. – 298 с.
3. Гаврилюк В. К. Проблемы психологии спорта / В. К. Гаврилюк. – М.: ФИС, 1962.
4. Пилоян Р. А. Мотивация спортивной деятельности / Р. А. Пилоян. – М.: ФИС, 1984.
5. Кириленко Т. С. Психология спорта. Регуляция психических состояний: Навчальний посібник / Т. С. Кириленко. – К. – 112 с.
1. Andreeva G. M. Psychology of social cognition / G. M. Andreeva. – M., 1997.
2. Voronov V. Sports Psychology: Textbook / V. Voronov. – K.: Olympiys'ka literatura, 2007. – 298 p.
3. Havryliuk V. K. Problems of sports psychology / V. K. Havryliuk. – M.: FIS, 1962.
4. Pyloyan R. A. Motivation of sportive activities / R. A. Pyloyan. – M.: FIS, 1984.
5. Kirilenko T. S. Sports Psychology. Regulation of mental states: Tutorial / T. S. Kirilenko. – K. – 112 p.

Надійшла до редколегії 29.11.13

А. Сидорова
Київ

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СПОРТСМЕНА И ИХ РОЛЬ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛИЗАЦИИ

В статье рассматриваются некоторые особенности профессиональной социализации спортсменов, а также роль массового спорта в процессе социализации в современном обществе. Мотивация достижения рассматривается как важнейший фактор социализации и самоутверждения личности спортсмена.

Ключевые слова: социализация, спорт, профессиональная социализация, субкультура, потребности.

А. Sidorova
Kyiv

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL ACTIVITIES ATHLETES AND THEIR ROLE IN THE SOCIALIZATION PROCESS

The article contains some features of professional socialization of athletes, and the role of mass sports in the process of socialization in the modern society. Motivation of achievement is shown as the most important factor in socialization and self identity of athlete.

Key words: socialization, sport, professional socialization, subculture, needs.

УДК 316.614

К. Сиротюк, студ.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В даній статті розглядається специфіка гендерної соціалізації підлітків в сучасному суспільстві. Описуються основні соціалізуючі фактори, які обумовлюють власне соціалізацію особистості. Також піднімаються питання щодо гендерної ідентифікації та гендерної ролі, які впливають на подальший розвиток особистості.

Ключові слова: гендерна соціалізація, гендерна ідентифікація, гендерні ролі, маскуліність, фемінітет, андрогінія.

Сучасний світ обумовлює норми та правила життя індивіда, тобто кожна людина більшою або меншою мірою залежить від суспільства. Важливим фактором розвитку людини є соціалізація, що розуміється як сукупність усіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює соціальний досвід і в результаті спілкування і діяльності набуває певні норми і цінності, що дозволяють йому функціонувати в якості члена суспільства.

Дане поняття пов'язане з категоріями "статус" і "диференціація". У всіх відомих суспільствах існує нерівність (диференціація) людей по відношенню до багатства і влади. Тому соціалізація в кінцевому підсумку стає процесом придбання того чи іншого суспільного статусу. Статуси можуть змінюватися протягом життя, але їх набір у житті окремої людини зазвичай обмежений. Найбільш легко при цьому змінюється статус, пов'язаний з віком, складніше змінюються статуси, пов'язані з володінням багатства і знатністю, хоча і вони при певних умовах можуть еволюціонувати. Однак та "частина" статусу людини, яка визначається її приналежністю до тієї чи іншої статі, частіше за все буває незмінною протягом всього життя.

Гендерна соціалізація являє собою процес засвоєння індивідом культурної системи гендеру того суспільства, в якому він живе, своєрідне конструювання розходжень між статями. Основними соціалізуючими факторами є соціальні групи і контексти – сім'я, інститути освіти, молодіжки, ЗМІ, клуби за інтересами, церква та ін. Гендерна соціалізація починається буквально з народження, а очікування народження дитини певної статі також передбачає певне ставлення до неї батьків [1].

Важливу роль в ході гендерної соціалізації дітей і підлітків відіграють ЗМІ, так як транслюють гендерні стандарти поведінки чоловіків і жінок. Гендерні стереотипи ЗМІ представляють чоловіків активними, агресивними і ефективно діючими, тобто наділеними типом маскулінними якостями, а жінок – пасивними, залежними та емоційними, тобто наділеними типом фемінними якостями. Великий обсяг інформації діти та підлітки отримують з телевізійних передач. У рекламних роликах, музичних кліпах дії чоловічих і жіночих персонажів типізовані за ознакою статі. Ці персонажі роблять певний вплив на ставево-рольову поведінку дітей і підлітків [3].

Дитина, підліток не є пасивним об'єктом в ході особистісного та гендерного становлення. На формування гендерної ідентичності впливає власний життєвий досвід, аналіз поведінки, діяльності і спілкування. У пубертатний період ставево дозрівання виводить завдання побудови гендерної ідентичності в число найбільш актуальних у загальному процесі становлення цілісної ідентичності, а, на думку деяких дослідників, ставево ідентифікація і привласнення соціального статі є провідною лінією розвитку в отрочстві [6].

Гендерна ідентичність підлітків вбирає в себе набір приписів та очікувань, що висуває суспільство індивіду в контексті соціальних нормативів ставево ролей. А ці норми, у свою чергу, набувають в спілкуванні з однолітками і в спільній діяльності особистісний смисл, який і забезпечить підліткові усвідомлення і прийняття своєї ставевої приналежності, включеності в чоловічу або жіночу групу, забезпечить вироблення моделей поведінки і взаємодії в контексті гендерних ролей [6].

Особливе значення в підлітковому віці та юності має збільшення інтересу до сексуальної поведінки. Одним з важливих способів підтвердження гендерної ідентичності в цей період є уява і фантазії на сексуальні теми [2].

Особливий аспект проблеми – диференціація сексуальних ролей, тобто нормативних для даної статі правил і зразків сексуальної поведінки. У традиційних суспільствах система ставево ролей зазвичай відрізняється жорсткістю і визначеністю, хоча вона аж ніяк не однакова в різних культурах. У сучасному суспільстві, у зв'язку з емансипацією жінок, кризою мужності, традиційна диференціація ставево ролей переживає радикальну ломку. Цей процес неоднаково протікає в різних соціально-економічних і етнокультурних середовищах.

Існують дуже великі варіації у ступені сексуального інтересу, що розвивається в підлітковий період. Досвід сексуальних і романтичних відносин в юності також значно відрізняється у різних людей. Він залежить від таких факторів, як соціальний стан, ступінь зацікавленості в сексі, установки компанії однолітків, релігійна приналежність, вплив батьків, засобів масової інформації тощо. До цього моменту в психосексуальному розвитку людини формування гендерної ідентичності практично завершується. Надалі можливі якісь її невеликі зміни, але фундаментальні патерни, мабуть, стійкі [4].

Вплив факторів гендерної соціалізації (сім'ї, однолітків, школи, засобів масової інформації) різний і в результаті призводить до формування різних типів особистості. У свою чергу, гендерні характеристики особистості, сформувавшись до кінця отрочства, починають визначати структуру і спрямованість спілкування підлітків, вибір цінностей, ступінь популярності підлітка в групі і ряд інших параметрів, які можна вважати показниками соціалізації.

Соціалізація в сучасних умовах ставить перед підлітками настільки різноманітні завдання і пред'являє настільки неоднозначні вимоги, що жорстка детермінація поведінки відповідно до ставевої ролі є в більшості випадків перешкодою для повноцінної самореалізації особистості, що дорослішає, в суспільстві.

При характеристиці маскулінності – фемінності, що дається в літературі, очевидна тенденція пов'язувати маскулінність з діяльністю, інструментальністю, а фемінність – зі спілкуванням і експресією. Відзначається, що висока фемінність у жінок і висока маскулінність у чоловіків зовсім не є гарантією психічного благополуччя. Так, висока фемінність у жінок часто співпадає з підвищеною тривожністю. Високомаскулінні чоловіки також виявляються більш тривожними, менш упевненими в собі і менш здатними до лідерства, хоча, будучи підлітками, володіли такою упевненістю і були задоволені своїм становищем серед однолітків. Високофемінні жінки і високомаскулінні чоловіки гірше справляються з формами активності, не співпадаючими з традиційними ставево ролями [4].

Присвоєння і реалізація конкретної гендерної ролі має як переваги, так і обмеження, в першу чергу пов'язані з виникненням гендерно-рольових конфліктів, коли жорстко детермінована маскулінна або фемінна роль не дозволяє приймати рішення і діяти в ситуаціях, що вимагають прояву якостей або дій, "закріплених" за протилежною статтю.

Слід зазначити, що процес гендерної соціалізації ускладнюється ще й тим, що маскулінність і фемінність можуть як збігатися, так і не збігатися з чисто біологічною ідентичністю юнаків і дівчат. Для гендерної ідентичності вирішальне значення має не емпірично фіксована ставево приналежність, а фактично виконувана соціальна роль чоловіка або жінки. Це свідчить про самостійний характер гендеру як соціальної (не біологічної) статі. Подібна диференціація в сучасному світі детермінується економічними, демографічними і соціальними чинниками. Кожна людина містить у собі певне співвідношення маскулінних і фемінних рис, які і визначають її гендер.

Типологізуючи ідеального чоловіка і ідеальну жінку ми, тим не менш, знаходимо всі особливості чоловічої статі, хоча й у слабкому, ледве розвиненому стані, в жіночому, а всі ознаки жінок в сукупності є в чоловікові.

Поняття психологічної андрогінії було вперше сформульовано В. Фліссом в XIX ст. і описувалося як ідея присутності в одній людині чоловічого і жіночого начал. Спираючись на теорію В. Флісса, О. Вейнінгер характеризував андрогінію як безліч перехідних ступенів між чоловіком і жінкою, які складаються в так звані проміжні ставево форми. У просторі між "ідеальним чоловіком" і "ідеальною жінкою" знаходиться континуум проміжних типів, наявність яких породило ідею про те, що маскулінність і фемінність не є взаємовиключними структурами. Автором і виразником цієї ідеї стала С. Бем. Кожна людина містить у собі певне співвідношення маскулінних і фемінних рис, які і визначають її гендер.

Усталена на сьогоднішній день класифікація виділяє маскулінний, фемінний, андрогінний і недиференційований типи, кожний з яких володіє певним співвідношенням традиційно "чоловічих" і традиційно "жіночих" якостей. У маскулінному типі поєднуються високий рівень маскулінності і низький – фемінності, фемінний тип характеризується прямо протилежним поєднанням, андрогінний тип включає в себе високий рівень прояву як маскулінних, так і фемінних якостей, а недиференційований – низькі показники маскулінності і фемінності.

Сучасні дослідження показують, що соціалізаційні можливості андрогінної особистості інтегрують жіночий емоційно-експресивний стиль з чоловічим інструментальним стилем діяльності. С. Бем стверджує, що андрогінія забезпечує великі можливості соціальної адаптації. Так, у зарубіжних дослідженнях було виявлено зв'язок андрогінії з ситуативною гнучкістю, високою самопова-

гою, мотивацією до досягнень, гарним виконанням батьківської ролі. Відзначено також велика задоволеність шлюбом, більше відчуття благополуччя. Встановлено, що у людей складаються більш задовільні стосунки з андрогінними партнерами. Разом з тим С. Бем визнає, що концепція андрогінності далека від реального стану справ, так як перехід особистості до андрогінності вимагає змін не стільки особистісних особливостей, скільки структури суспільних інститутів.

Інститути соціалізації підлітків як і раніше задають дихотомічний поділ на чоловічі і жіночі моделі поведінки і пред'являють подвійні стандарти у відношенні дорослішання юнаків і дівчат. Існуючі раніше традиційні зразки маскулінності/фемінінності в сучасних умовах багато в чому трансформувалися і продовжують динамічно розвиватися. Це створює серйозні труднощі для підлітка, який намагається інтегрувати в особистості різні соціальні ролі, зразки поведінки і риси [5].

Підліток, вибудовуючи власну картину світу, свій новий образ Я, не обмежується пасивним засвоєнням гендерних норм і ролей, а прагне самостійно й активно осмислювати і формувати свою гендерну ідентичність, при цьому болісно переживаючи ситуації "Я не справжній чоловік" або "Я недостатньо жіночна". Підлітки оточені величезною різноманітністю ролей, пропонує безліччю референтних груп і людей. Ці ролі потрібно інтегрувати в особистісну ідентичність, а конфліктуючі моменти слід урівноважити або відторгнути. Даний процес ще більше ускладнюється або в разі наявності рольового конфлікту, або у разі конфлікту між значущими іншими. Завдання підлітка – конструювання своєї ідентичності як представника певної статі, розпізнавання і прийняття в собі індикаторів чоловічого і жіночого і включення в референтну групу. Відмінності і взаємини статей, соціальне

конструювання гендерних позицій пронизують собою всю культуру, всі соціальні установи і соціально-психологічні установи. Вони закладаються в людині у процесі соціалізації і перестають сприйматися як самоочевидні тільки завдяки критиці, яка оспорує нерівноправне становище тих чи інших гендерних груп в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бем Ш. Гендерная психология / Ш. Бем. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 320 с.
2. Кон И. С. Психология ранней юности / И. С. Кон. – М.: Просвещение, 1989.
3. Горностай П. П. Социализация личности и психологические роли / П. П. Горностай // Теоретические и прикладные вопросы психологии (материалы юбилейной конференции "Ананьевские чтения-97". – Вып. 3. – Ч. 1. – СПб., 1997. – С. 325-330.
4. Кочарян А. С. Личность и половая роль: Симптомомаскулинности/феминности в норме и патологии / А. С. Кочарян. – Х.: Основа, 1996. – 127 с.
5. Толстых А. В. Возрасты жизни / А. В. Толстых. – М.: Молодая гвардия, 1988. – 223 с.
6. Эриксон Э. Идентичность: Юность и кризис / Э. Эриксон : Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1996.

1. Bern S. Gender Psychology / S. Bern. – St. Petersburg: Prime EVROZNAK, 2001. – 320 p.

2. Kon I. Psychology of early adolescence / Kon I. – M.: Prosveschenie, 1989.

3. Gornostay P. Socialization of personality and psychological roles / P. P. Gornostay // Theoretical and Applied Problems of Psychology (Proceedings of the Jubilee Conference "Anan'evskij chteniya-97". – Vol. 3. – Part 1. – St. Petersburg, 1997. – P. 325-330.

4. Kocharyan A. Personality and sex role: The symptom of masculinity/femininity in health and disease / A. Kocharyan. – H.: Osнова, 1996. – 127 p.

5. Tolstych A. V. Ages of life / A. Tolstych. – M.: Molodaya gvardiya, 1988. – 223 p.

6. Erikson E. Identity: Youth and Crisis / E. Erickson : Translated from English. – Moscow: Progress, 1996.

Надійшла до редколегії 25.10.13

К. Сиротюк, студ.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев

ОСОБЕННОСТИ ГЕНДЕРНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ ПОДРОСТКА В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

В данной статье рассматривается специфика гендерной социализации подростков в современном обществе. Описываются основные социализирующие факторы, обуславливающие собственно социализацию личности. Также поднимаются вопросы гендерной идентификации и гендерной роли, которые влияют на дальнейшее развитие личности.

Ключевые слова: гендерная социализация, гендерная идентификация, гендерные роли, маскулинность, феминность, андрогиния.

K. Syrotjuk, student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

CHARACTERISTICS OF GENDER SOCIALIZATION OF ADOLESCENTS IN MODERN SOCIETIES

This article considers the specific gender socialization of teenagers in contemporary society. Describes the basic socialization factors that determine the proper socialization. Also raised the item of gender identity and gender roles that affect the further development of the individual.

Keywords: gender socialization, gender identity, gender roles, masculinity, femininity, androgynism.

УДК 159.923:159.942.5

Л. Степаненко, канд. психол. наук, доц.
Донбаський державний педагогічний університет, Слов'янськ

ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ СПЕЦИФІКИ ПРОЯВУ ДИСГАРМОНІЙНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ПІДЛІТКІВ

У статті розглядається проблема прояву негативних емоційних станів особистості. Досліджені особливості прояву дисгармонійних емоційних станів підлітків (тривожність, агресивність, фрустрація, депресія, нейротизм та емоційний дискомфорт). Проведено їх порівняльний аналіз з точки зору гендерної специфіки.

Ключові слова: психічні стани, емоційні стани, дисгармонійні емоційні стани.

Зміст і динаміка переживань підлітків впродовж всього періоду говорить про те, що для них характерні переживання, так або інакше пов'язані з їх ставленням до себе, до власної особистості. Майже всі переживання, що належать до процесу пізнання підлітком себе, виявляються негативними. Тобто пубертатний період є сенситивним для формування дисгармонійних емоційних

станів особистості. Потрібний комплексний аналіз проблеми, що передбачає вивчення різноманітних деструктивних проявів особистості, які впливають на її становлення. Серед них важливе місце займають негативні психічні стани, які виступають дестабілізуючим чинником у формуванні особистості та негативно впливають на її здатність контролювати і регулювати свою поведінку.